

Teikys i legendys

S A T U R S

Stōsti par vacu naudu.....	
I stōsts	<i>(Zīdunis 1-2 1925)</i>
II stōsts	<i>(Zīdunis 1-2 1925)</i>
III stōsts	<i>(Zīdunis 1-2 1925)</i>
IV stōsts	<i>(Zīdunis 3 1925)</i>
V stōsts	<i>(Zīdunis 3 1925)</i>
VI stōsts	<i>(Zīdunis 3 1925)</i>
Teikys nu J. Voitkāna krōjumim.....	
Soldonīs iudinš	<i>(Zīdunis 11-12 1932)</i>
Kai rodōs latviši	<i>(Zīdunis 11-12 1932)</i>
Veira zūbyns	<i>(Zīdunis 11-12 1932)</i>
Teika par Varakļōnu grāfu Borchu	<i>(Draugs 2 1928)</i>
Legenda par Bolvu bazneicys zvonim	<i>(Zīdunis 3 1940)</i>
Legenda par Ludzys pili	<i>(Zīdunis 5-6 1922)</i>
Teika par Cyrma azaru	<i>(Zīdunis 4-5 1923)</i>
Legenda par Riezeknis pili	<i>(Zīdunis 1 1923)</i>
Grītyš piļskolns	<i>(Zīdunis 19 1923)</i>
Punculevys piļskolns	<i>(Latgolas Škola 1 1933)</i>
Kod Dīvs sprīdā par myužu	<i>(Tāvu zemes kalendars 1952)</i>
Naparostīs kolps	<i>(Tāvu zemes kalendars 1953)</i>
Trejs mōsenis	<i>(Jaunas Zīnias Nr.52 1913)</i>

Stōsti par vacu naudu

I stōsts

Andrivam beja divi skaistys ustobys, a dzeivōja jys vīnā. Ūtrā tik globōja vysaidys lītys, a patš gōja reši i tik dīnys laikā. Nakti tī staigōja kaidis bīdaklys i vysus, kas gribāja bīt šymā ustobā, aicyņōja spākōtūs. Vāļ nabeja taida styprinika, kas ai jū izadrūsynōtu lautzīs i tō pec leidz šam nivīns dzeivs cylvāks nabeja naktš pavadiejš šymā ustobā.

Ŗaizi pi Andriva iīt lōču vodōtōjs ai divim lōčim i lyudz naktš mōjis. Pi Andriva cytur nav vītys, kai tik bīdejamā ustobā. Jau vokors i cytur nūiņ navar. Grybūt-nagrybūt jōpalīk. I jys palīk. Saiminīks Andrivs ai saimi apgulst. Lōču vodōtōjs iīt bīdejamā ustobā, aizkur ceplī guni i sōc gatavōļ vakarinis — cāpt kartupeļus. Tik-kū kartupeli izcap i lōču vodōtōjs taisōs gordai paāst, kai umai gunš apdzīst i ustobā palīk tymss. Jys sadaboj skolu i aizdadz guni, a nazkas guni i skolu izraun nu rūkys. Dadz cytu i otkon tyspaļ nūteik.

Tai izsvaida vysus skolus, a gunš nadaboj. „Pag”, dūmoj lōču vodōtōjs — apiesšu kartupeļus pa tymsu, tod išu gulātu, tá laikam tys bīdaklys guni dzieš. Tai nūsprīdš jys snīdzās pec kartupelim, a rūkys viņ apdadzinoj pi ceplá, kartupeļu nadaboj. Nikō darāt — aizīt gulātu bez vakariņom. Tik jys izkōp iz ceplá klausōs: nazkas ād kartupeļus. Ād i pīrunoj: Ak, gordi kartupeli, ļūti gordi! Varbūtáv tūs žāl, cylvāks?! Āj šur pazaspākōsim. Pīvareisi mani — pajimsi sovus kartupeļus i vāļ montu, kurū as tá sorgoju. A, ka as tevi pīvareišu — to ībōzšu ceplī, izcepšu i apiesšu ai kartupelim. Bēs gordys vakarinis. Lōču vodōtōjs klausōs ni dzeivs, ni mirš. Kur gon jam iņ spākōtis ai šū bīdaklu. A vajaga tokš glōbļ sovu dzeiveibu. Jys sajem drūsumu i atbiļđ bīdaklam tai:

— Nagrybu as kōpt̃ nu ceplá. Ka jau tu taid̃s styprinīks, to sazalauz ai munim sunim.

— Kur jī ir? vaicoj bīdaklys. Kai tūs sauc? otkon vaicoj bīdaklys. — Kikini, atbiļđ lōču vodōtōjs. Bīdaklys nūklus, sōc āst̃ kartupeļus i sauc: „Kikiņ, kikiņ, šuráj! Lōči saūž gordu kartupeļu smōrdu i, olkoni bīdami, nūryuc viņ. Ā, a tovi bārni nav vōji, soka bīdaklys, as pa bolsam pazeistu: bolss rasns. Šūvokor dabōšu labi pazaspākōt̃, prīceigi aizbļauņ bīdaklys, i apiedš kartupeļus, pasviž lōčim myzys. Lōči apād myzys i lein nu kokta ōrā. Bīdaklys gulst viersā iz pyrmō lōča i sōcās nažieleiga ceīņa. Gulādams iz ceplá lōču vodōtōjs nu baiļom vyss drab. Bīdaklys ai lōci lauzās, ka šnákstāja viņ. Jī spardājās, kūdā vīns ūtram, ryucá i bļōvā nalobā bolsā. Par laiku lōču vodōtōjs juta, ka vīns lōčš ir pīvarāts. Tys sprucš nu bīdakla rūkom īleida otkon sovā koktā. Tagad gōja jō vītā ūtrs. Otkon sōcās brīsmēiga ceīņa. A tagad jau bīdaklys, radzams, bīš pīvarāts. Vāļ lōčš ryuc nu dustom pynā koklā, a bīdaklys jau tik-kū izpeikš. Kuku-re-kū! atskanāja gailá bolss i bīdaklys izspruka nu lōča dāpom i aizbāga prūjom. Saiminīks Andrivs nu gailá dzīdōšonys pazamūst. Ka jau gaileitš, jau vysi naškeisti gori aizbāg iz pūrim: soka jys i celās, lai ītu ūtrā ustobā apzavārtu lōču vodōtōja. Tū atrūņ pušmyrušu nu baiļom. Vīns lōčš, kurs pyrmīs lauzās ai bīdaklu, guļ ustobys koktā nadzeivs. Ūtrs vyss saplyukōts i saspardeits.

Par kaidu laiku, kod jau lōču vodōtōjs seņ beja prūjom, Andrivs pūra molā satyka veceiti (šys veceitš ir bīdaklys, kurs lauzās ai lōčim). Veceitš vaicoj nu Andriva:

— Voi jau pi tevá tagad nav tūs kikiņu?

— Kaidu kikiņu? vaicoj Andrivs. A tūs, soka veceitš, — tūs kuri ai manim lauzās vysu nakti, i nu kurim as tik-kū dzeivs spruku valī. Andrivs nūprūt, ka runa ir ap lōčim i soka: Tagad tīm kikinim ikkotram ir vāļ pa divi kikini.

— I vysi jī dzeivoj tovā ustobā?!

— Da, vysi.

— To áj i dzeivoj sovā ūtrā ustobā, soka veceitš. Vairs tevá naaiztikšu. Maņ ir baistš tūs kikiņu i tō pec vairs iz tīni naišu. Zam tovys ustobys sliksná ir naudys skreiná, tū as sorgōju. Tagad tu tū vari izrakť i pajimť.

Andrivs verās i sovom acim natiť. Jō prīškā nav vairs veceiša, a stōv leika pūra sokōrná. Jys steidzās iz sātu, Paceļ ustobai sliksni i zam tō atrūn skreini, pylnu ai zaltu, kurs speid, kai dagušys ūglis. Nu šō laika sōcá i ūtrā ustobā dzeivōť, bīdaklys paturāja vōrdu i vairs Andriva natraucāja.

II stōsts

Meikuls ai sovu dālu beja lobi strōdnīki i strōdōja jī seviški tō pec, lai palikť bogotim. A kas tū dāvá! Kai nabogi, tai nabogi. Strōdoj, strōdoj, aizpeļnej kaidu kapeiceni, a... šys-tys jōnūpierk i verīs — tōs jau nav.

Tai dūmōja vacīs Meikuls svātdīnis dīnys mikrieslī, izastīpīs sovā gultā.

— Kab varātu kur vacu naudu izrakť, — turpynōja jys sovys dūmys. Da, vajdzātu gon pamieginōť parakť cīma golā zam akminá, tī pi krysta. Soka, ka tī asūt. Kaidš karaveirs asūt stōstiejš vacijam Kasparam. A Kaspars muļkis — narūk. Ot nūmiriejs Silinīku Bārtulš asūt izračš. Da, jys to izroka. Tik tei beja nateira — navarāja volkōť. Jō kaimini pať sacāja, ka jys šōs naudys deļ asūt nūmirš, jys i vysa jō saimá. Tū naudu varūt tik aizjimť iz kaida laika, i to laikā vajagūt atdūt. A Bārtulš pajiems, izlaidš i atdūt nabejš kō. Tai nūmirš patš i vysa saimá apmyrusá. Izrakť gon jys mōcāja, a pajimť namōcāja.

Meikuls tai izadzilināja sovūs dūmūs, ka napamanāja kai palyka vysā tymss. Jō sīva beja nūgōjusā iz cīmu papļōpōtu i dāls — vakarātu. A tok svātdīnā i jaunam cylvākam navar jau vīnmār sādāt sātā, tai runōja jō dāls; tokš vysu nedeli jau beja strōdōts pa pylnam: kaut svātdīņ vajag pazaprīcōt. Tai vacīs Meikuls vīns patš gulāja timsā ustobā. Ustoba beja labi sylta i pateikamys snaudys apjāmā jū.

— Da, Bārtulš namōcāja vacys naudys pajimt, snaudams turpynōja sovys dūmys Meikuls. Pymīs vacys naudys gabalensh nu izroktō trauka asūt jōnūsvish tymā pošā vītā, nu kurys naudys trauku izcielš. Tai sacāja muns vacīs tāvs. Tūlaik naudu drūši varūt volkōt, nikaidys nalaimis nanūtikš.

— Duk, duk, duk! reib pogolmā. Meikuls apzagrih iz ūtrō sōna i dūmoj: laikam bōba atīt nu cīma, bjh jau izapļōpōjusā. A... durovys atsaver i Meikuls dzierd bolsu, kurs napīdar ni jō bōbai, ni dālam, ni kam cytam nu jō pazeistamijīm. Tymsuma deļ runōtōja jys navar rādzāt, a bolss skaņ tai: „Tu gribieji izrakht vacu naudu, to steidzīs, pi krysta zam akminā ir vaca nauda. Āj tivleņ izraksi! — Runōtōjs apklusā, durovys aizataisāja. Vyss palyka kai agrōk kluss. A Meikula sirdš sytūs ōtri, ōtri. Āj, tivleņ izraksi... atkōrtōja jys nazynomō runōtōja vōrdus. Da, tai i ir, pi krysta zam akminā. Tai i ir. Kaidu laiceni jys gulāja pōrdūmōdams. Tod ōtri tryukūs.

— Kū darāt? Voi iļ? Zynoms, ka iļ! A vīnam tai... Meikulam vīnam baish beja, a dāla tagad nabeja sātā. Kur gon jō dabōsi tik dreihzi: taid volkōtnis, kūrņāja Meikuls, trapynoj tī caurom naktim, a tā... Maņ jau nav baish i vīnam, pyulājās idrūsynōt sevi Meikuls, a vys nazkū tai bodrai.

Tai dūmōdams jys apvylka sveitu i dabōja lōpstys. Vysu šū izdarāja pa tymssu. Dāgt guni jam naigōja prōtā. Vyss cyts, kas nabeja saisteits ai vacu naudu, šymā breidī napīvylka jō dūmu. Ka

īt, to jōit, nūdūmōja jys, gaidāt nav kō. I ōtrim sūlim, caur dōrzu styurim jys laidās iz krysta pusi. Pa cīma ūlneicu beja daudzi tyvōk, a Meikuls beidōs satikt kū naviņ nu cīma jauneklim, kuri šymā laikā, miļōja pōrstaigōt nu ustobys iz ustobu. Kū tod jam bētu atbiļdāt iz vaicōjuma: Tu jau laikam par pogōnu palyki? Nateik vēl dorba dīnys, ka svātdiņ ai lōpstu staigoj! Voi otkon: Tu jau nikur cytur, kai vacys naudys roktu? Tokš svātdīnis vokors! I vysī cīma dzeivōtōji zynōja i runōja, ka pi krysta asūt vaca nauda. Nā, nikas nadreikst zynōt, kur jys īt.

Naktš beja tymsa. Dabasi apklōti ai mōkulim, kuri namīreigi klejōja kai maklādami kō i navarādami atrašt. Īzagierbuši sovūs palākijūs mietelūs, jī beja miļzeigi ploti i aizsádzā mienesneicu, naļaudami jai skatātīs iz zāmis. I mienesneicys vaigs palyka vēl skumōks, Naktš klusumā tei iznōcā, lai vārtīs iz sovys nūmiļōtōs mōsenis — zāmeitis, a... to jai naatļōvā. Tod mōkuli it kai saprosdami jōs skumis, atsarōvā... Mienesneica izleida i mātā sovus sieraiņus skotus iz zāmi. Ai zylgoni-bōlu gaismu tei apgaismōja opolu kaļneni, iz kura stōvāja krysts. Kaidš cylvāks pi krysta strōdōja nūsveidš. Tys beja jau mums pazeistamīs Meikuls.

Ai lelom pyuļom jys beja atvielš akmini tōļōk. Zam akminā jau beja paracš padziļu dūbi. Tā zam jō lōpstys nazkas aizkloudzāja.

— Laikam jau bēs, padūmōja Meikuls, i strōdōja vēl nūpītnōk. Tagad kotru ņaizi, kod jys bōzā lōpstu dūbī, tei kloudzāja. Šei sovaidō kloudzeišona līcynōja, ka zam lōpstys nav vys akmiņš. I drabādams nu pīrcys i bailis Meikuls turpynōja savu dorbu. Dreiži jys ībōzā lōpstu dzili-dzili caur dūbis molu; stypri izspīdā iz lōpstys kōta i tymā pošā breidī iz lōpstys izcālā krītnu skreineiti. Treisūšom rūkom jys sačārā skreineiti i izlyka iz dūbis molys. Attaisāja... Tovu jaukumu! Meikulam pač acīs aptymsa pyrmū breidi. Zalta gabaleni tai i laistājās, tai i daga. Meikuls pagiva pošu viersejū i īsvīdā dūbī,

nu kurys beja izvylhta skreineitá. Itei táv, tū sorgoj, cyta maņ, pi tōs nazasiņ! sacāja jys nūgrīzdams acš nu dūbis. Jys beidōs vārtis dūbī, lai tōs dybynā nāiraudzāt tō, iz kū grīzās ai šim vōrdim.

Stypri, stypri pīmidzš skreineiti pi kryutim jys laidās iz sātu. Tik tagad eistōs bailis sagrōbá jū. Moti jam sazacālá stōvu, kōjis treisāja, zūbi klabāja. Apleik sevš jys dziedāja švilpōšonu, laksteišonu, duceišonu i dyukšonu. A Meikuls labi zynōja, ka vysam šam tračam navajag grīzīt viereibys. Jys gōja nūkōrš golvu, lai nikō narádzāt. Skaidri dziedāja kai garum jō nazkas lācá. Nūlācá. Vāļ atlāc. Vys tyvōk i tyvōk. Tai steidzās, gryb panōkļ, sagiuļ. Meikulam gribīs zynōt, kas tys taidis, a tokš nadreikšt vārtis. Jys nūkar golvu vāļ zamōk. Tá jau sāta. Jau likās beidzās vys i mūrģi. Nikaida trūkšnā vairs nadzierd, Jau rādžīs Meikula ustoba. Pa lūgu nu ustobys speid, guntená. Meikuls apryma i sōka mīreigi dūmōt. Laikam jau bōba ir atgōjusá i aizdagusá guni, — dūmoj Meikuls, Gon nūzabreinoš maņš naatrodusá. Da, bōba gon naticāja, ka as izrakšu vacu naudu, jei vys izsmāja mani: „Taidis glemža izrakškys”. Kū gon jei tagad sacās. Gon jau maņš vairs naglemžōš. Býš jōnūpierk jai jauns lokots, vys prasāja. Soka caurs jau i solts asūt vacīs. Loba bōbená tūmār. Tai dūmōdams Meikuls pīgōja pi sova pogolma. Bailis jys vairs jau pavysam najuta. Pi poša pogolma jys nūstōja. Skreineitá beja gryuta i šļuka nu rūkom ōrā. Tū vajdzāja styprōk samīgť. Tá otkon sareibāja i... vīnā ocumirkli pogolmā i braucá kaidis kungs, apģierbts malnōs drābjōs. Jō pōrs zyrgu i aizjiuga ari beja malny.

Meikuls nūzabeida. Jys grīzās atpakaļ, iskrāja sovā dōrzā i zam kaida ieršku kryuma aproka skreineiti.

Īšu pazavārtu kas tys býš par taidu vīsu pi maņš — jys dūmōja i īgōja pogolmā. Ni zyrgu, ni kunga pogolmā vairs nabeja. Meikuls breinōdamīs īgōja ustobā. A i tá nikaida kunga nabeja. Jō sīvys ari vāļ nabeja i ustobā beja gluži tymss. Breinums, dūmōja Meikuls —

as tak skaidri redzieju guni. Speidāja pa lugu taida spūdra-spūdra. Varbūt bōba būs apgulusá i guni apdzāsusá. Lai pōrzalīcynōtu, jys īdádzá guni i apzavárá. Gultys beja tukšys. I iz ceplá nikō nabeja. — A taida spūdra guntená speidāja, vys dūmōja jys i aizgōja iz dōrzu pec skreineitis ai vacu naudu. A tōs jau vairs nabeja. Tik tagad jys saprota ka malnēs vīsš ai sovīm zyrgim i pa jō lūgu speidejušō guntená beja tik mūrģi, lai nu jō izmōnāt vacu naudu, jys saprota, ka nikō navajdzāja beitis, a tagad jau beja par vālu.

III stōsts

Tyvōjās rudinš. Zōlá dzeļtāja. Tik kur-nakur vītā vacōs nūpļautōs, jauna meiksta zōleitá bōzá ōrā sovu gaļveni, a izaugusá gara i seikiņka būdama, tei lūcājās iz vysom pušom paņ pi vysmozōkys vieja vāsmeņis. Līkās tei meklāja kur varātu īleist atpakaļ zámī i gulāt tī leidz pavasaram. A par veļti. Mīlū, zōleit, tāv jau naīleist atpakaļ zámī. Tāv naizaugt lelai. Par sovu īdūmeibu tu sajimsi strōpi. Tāv būs jōsasaļ, ka vāļ agrōk napatiksi kaidai raibaleitái bolt-vuceitái iz zūba.

Labeiba kōrsa. Mīži nūlicá iz zámī sovys vōrpys. Līkās tī pōrprota, kas dreīži sagaida tūs. Lyni jau gotovi. Tūs zaļgon-dzaltōnō krōsa seviški skaista. Vīnā nu taidom lynu dryvom leigōja divi sīvītis. Jōs beja nu tyvōkō cīma: Mōrená ai sovu mōti. Lynu daudzi i sīvītoņ jōsteidz, nav kod sturavōt. Jōs tikviņ i paceļ golvu kai sasīt sauvi. Mōrená pīplyuc sauvi, atleikst sasīn i apzaver vysapleik. — Māmeņ, soka jei, — mās gluži vīnys. Raug apleik vasalys pušverstys nikō narádž! — Tai, tai, — soka mōtá, — cytam tá lynu nav, a auzys i mīži vāļ nagotovi. Mōrená plyuc otkon. Pīplyukusá jei pīzaceļ i... Tovu breinumu! Vāļ divi minoti atpakaļ jei

narádzāja tyvumā nivīna ciļviecená. I tá jūs priškā stōv kaida sovaida váceitá. Gierbusás jei boltā kraklā i dzaltonā lyndrakā. Apgierbs plōns deļ rudiná laika. I kas seviški kreit acīs — taida váceitá plyku golvu. Moti jai gluži bolti. Rūkā tur lakatēni. Mōrená vārās ocu namyrkšynōdama. Šei váceitá lykōs kai nu zámis izaugusá. — Maitiņ, apsīņ maņ šū lakatēni, — lyudzá váceitá. Mōrená beja pakalpeiga i loba maitiná. Jei laidās iz váceiti, lai izpīldāt tōs vieleišonōs. A mōtá jū apturāja: Kur īsi? Voi ta dorba nav. Jai napatyka šei váceitá i jei nagribāja laiš pi jōs sovys maitys. — Var jau pošā apsīť. Tod váceitá otkon lyudz: Maitiņ, ka nagribieji apsīť lakatēnā to kaut īsiť maņ par golvu ai lynu sauveni! Mōrená nadržsi jem lynu sauveni, a mōtá otkon naļāun. Tod váceitá pošā apsīn lakatēni i aizīt. Mōtá ai maitu tik nūleikst lynus plāšť, dzied: saskaņ tai kai nauda berama gubā.

Jōs pazaceļ, verās apkōrť — váceitis nav. Tik viņ dzied bolsu: Symtu godu tá dzeivōju i vāļ symtu bỹš jōdzeivoj, ka jiuš namōcājat maņš pajimť. Tagad saprota mōtá cik slykti jei izdarāja, ka naļōvā Mōrenái sasīť váceitái lakatēni, voi īsišť ai lynu sauvi. Ka Mōrená bỹtu dyurusá rūkys pi váceitis, to tei tivleņ bỹtu palykusá par naudu i sabyrusá skaudzeiti.

IV stōsts

Divim ganenim: Pītereišam i Staseišam dzeivōjās labi. Gonamīs pulks jīm nabeja lels. Lūpi ari beja lobi. Tik vīna sorkonō gūvš beja lūti najauka. Reši kod jū laimājās nūganāť.

Kai tik lūpi kryumūs, tai jōs i tukšs. Ŗaizi jī dazadzyna pi meža molys. Gona, gona, verās tōli pa meža staigoj sorkona gūvš.

— Eukur mỹsu najaukō Sarka, sacāja Pītereitš.

— As īšu pīdzeitu jōs pi lūpim. — A Staseiṣ vysu laiku maneigi beja sorgōjṣ sovu Sarki i naticāja, ka tei bȳtu variejusá pasprukṭ i tik tōli aizskriṭ.

— Pag, — sacāja jys, — mȳsu Sarka pi lūpim. As jū šakur īraudzieju, ti laikam kaida sveša gūvṣ paspruka nu gonu i staigoj pa mežu, — Kaida tá varātu bȳṭ. Tá tokš cytu gonu tyvumā nav — sacāja Pītereitṣ. — Atļauṇ maṇ nūiṭ jōs pazavārtu. — Staseiṣ atļōvá i Pītereitṣ aizgōja. Pīgōjṣ klōtu Pītereitṣ rádṣ, ka šai gūvái rogi ir bolti, bolti i speiḍ, kai sudobrs. Jys nūdūmoj jū pīdzeiṭ pi sova pulka. A kas tū devṣ! Gūvṣ gryb jam dūrṭ. Pītereitṣ nūzabeist i sōc bāgṭ. Tod dziedṭ ka pakalī jam nazkas saskaṇ. Jys atsaver, gūvṣ vairs nav. Pītereitṣ gryb izzynōṭ, kur palyka tei gūvṣ. Jys ari beja dziedieṣ par vacu naudu, i tagad jam īgōja prōtā, voi tik tei gūvṣ nabeja vaca nauda, kuru jys bȳtu variejṣ sajimṭ, ka nabȳtu bejṣ tik baileigs. I patiši.

Iz tōs vītyṣ, kur beja sovaidō gūvṣ, Pītereitṣ atroda vīnu speideigu zalta gabaleni.

V stōsts

Vīnai sīvītái sapynā vys rōdōs kaida sovaida kundzá i stōsts:

— Áj iz pūra molu. Tī pi kapča ir lels paágļu kryums. Storp kryumu i kapci ir vaca nauda. Ka gribi, izrakṭ, to áj sastdīnis vokorā leidz gailá dzīdōšonai i izraksi.

Taids sapyns jai rōdōs trejs nakṣ suplōk. Labi. Jei pastōsta kaidai ūtrai sīvītái i jōs sarunoj īt sastdīnis vokorā.

Aizīṭ. Atrūn kapci. Tīpaṭ klōtyn ari lelȳs paágļu kryums. Jōs rūk, rūk. Zam lōpstu jau sōc skanāṭ metals. Tá... jōs īrauga ejmūt kaidu cylvāku. Lai tys cylvāks jūs naīzavārtu, to jōs atstōj rakšonu i

aizīt aiz tō lelō paāgļu kryuma pazagloboj. Par strāči izlein lai turpynōt sova dorbu. A.. rādž dūbis dybynā vīta, kur ir bejusā četrstūraina skreineitā. Jōs rauga otkon ai lōpstu, a tagad zam lōpstys jau nikas naskaņ.

— Tai tod rādžātīs cylvāks bejš nikas cyts, kai mūrģi, kurus naudys sorgs palaidā pret mūsū acim, lai patim pa tū laiku izvilķt naudu i aiznāšt prūjom, — sacāja vīna sīvītā. — Tai, gon, — atsacāja ūtra, — ka mās nabytu gōjušs aiz paāgļu kryuma, to tagad itumām iz sātu ai naudys skreini.

VI stōsts

Pōvuls ņazi nūit vakarātu iz tyvōku cīmu. Jys aizasād, ilgōk. Atpakaļ ejmūt — jau naktš. A Pōvulam tys nikas. Cyts nakti beistās, a jys ir drūss cylvāks.

Jys it, it, jau i sāta natōli. Jau upeitā klōtyn i aiz upeitis sovs teirums. Pōvuls pōrīt par tyltu i tā... verās... nu upeitis molys malns kačš i izskrīn iz celenā taišni pret jū. Labi, ka Pōvuls beja drūss. Cyts jō vītā bytu padūmōjš ka tá bīdaklys i laidš cik spēka prūjom. A jys sper kačam i soka: — Ak tu volkōtnā. Kū tá volkojīs par nakti... Tá verās kačš izastīpā iz celenā i vairs nakust. — Voi ta as jū varieju nūsist, — dūmoj Pōvuls, — tokš tik drusku paspieru. Škič, maita! — aizklīdzā jys, a tys kai gulāja, tai guļ. Pōvuls pīzalīcā i rādž ka nikaida kača tī nav, a iz celenā guļ naudys zācā. - Ot tok brangi, — prīcōjās Pōvuls. Jys ībārā drusku naudys ozūti, a cytu ai vysu zāči ināsā i paglobōja sovā škiunī. Jys gribāja pyrms tik pastōstāt sietnīkim, i vālōk jau parōdāt vysu naudu. A kas par nūžālōjumu beja jam, kod ustobā izstōstiejš par nūtykušū, nūgōja iz škiuni

pajymtu naudys ai záči, tī jys jau naatroda. Sorgs, kai radzams, beja pazasteidzš ai naudu prūjom.

B.

Soldonīs iudinš

(Nu J.Voitkāna teikom)

Tys beja «kungu laikūs», kod zemnīki nadreikstāja sovā sātā ols bryuvāt. Ka kurs gribāja kaidu ols struceiti idzart, tam beja jōbrauc iz muižys ols bryuzi i jōlyudz bryumaná, lai idūtu ols.

Vīns zemnīks Zīmyssvātkūs iaicynōja rodus i kaimiņus gostūs. Nu kai tu, cylvāks, bez ols gostus pamīlōsi? Jōbrauc iz muižu.

«Kūču» dīnā jau nu reita zemnīks jjudzá bieri rogovōs, ikrōvā tī kaidus trejs tukšus stručus i dávās iz muižu. Tī jau stōvāja zemnīku rynda i gaidāja, kod bryumanš ai sovīm paleigim pildās jūs stručus. Zynoms, kas pādejīs pībraucá, tys pādejīs i dabōja.

Mýsu zemnīks ilgi gaidāja sovys kōrtys. Golā dagōja i jō řaizá. Cikom jys ols dabōja, izastōja vokors. Cikom pušcelā tyka, izastōja pušnaktš. Ai pylnim struceišim tok navar tai skrīt kai ai tukšim. Beidamīs sakult, olu, jys braucá lieni.

Celā jam izagribāja dzart, kai jau i gavienī. «Kur tá jimt iudini?» — dūmoj zemnīks. «Varātu jau i ols nūzadzart, a nazagryb struci valī laist, i pi tam vīnam pošam svātku naktī, vāl iz celā, tai kai i napīdar.

Dūmōdams i slōpdams zemnīks braucá tōļōk. Jam beja jōbrauc pōri upái. Par laimi upī beja izciersts olings, kur, varbūt, dīnā kaidš zyvu beja mekliejš kunga vakariņu goldam, voi kaidš celáveirs zyrgu dzirdiejš. Tys mozōkīs, ka tik olings valī.

Zemņiks aptur zyrģu, pīit pi olinga, parauga dzārt: «Ai, tovu breinumu, iudinš kai ai madu!» Jys parauga, pazabreinoj, vāļ parauga, — soldons.

«Kai dzeivoju, soldona iudiná upī naraudzieju», prōtoj zemņiks i verās iz ols stručim.

«Ek, bīt agrōk paraudziejš, nabītū muižā pec ols braucš.»

Jys pastōv, pakosa pakausi, tod dreīži pi stručim klōt, raun tīm spuņdis ōrā, tacynoj olu snīgā i mudri pylda stručus ai soldonū iudini, dūmōdams:

«Padzārš bārni, padzārš i cīmeni vāļ lobōk na skōbō muižys ols.»

Pīliejš stručus jys aizdzyna spuņdis i dāvās mōjōs. I zyrga nanūjiudzš jys stōstāja sīvai:

«Sīven, ek laimá! Atvežu soldonū iudini. Pītikš bārnim, pītikš i cīmenim. Lai koč ŗaizi nūzadzer.»

«Rōdi, kur tys iudinš ir i dūd paraudzāt», soka jam sīva.

Īnas stručus ustobā, pīceļ bārnus, raun spuņdi valī: nu niu dzirdās tūs ai soldonū iudini. Parauga sīva, parauga bārni i soka:

«Tāt, taidš pať iudinš kai mýsu okā.»

Parauga patš zemņiks, ka taidš pať kai okā!

«Nu, voi tu gulieji, voi sapynu saredzieji?»

«Ni gulieju, ni sapynu saredzieju. Nu lelys gaveišonys maņ izagribāja dzārt. Celā gadājās upá. Upī beja olings valī. As nūzadzieru. Iudinš beja soldons kai ai madu. As vāļ ŗaizi nūzadzieru: soldons. Nu tivleiť olu iztacynōju, pīlieju tō iudiná, sok, lai bārni i cīmeni dzer soldonū iudini, na Olu.»

«To varbīt, veireņ, tei beja Dīva dāla dzimšonys stuņdā», nūteicá sīva, «Vacī ļaudš stōsta, ka tymā stuņdī vyss iudinš palikūt soldons. Lobōk tu nimos nabītū iz muižu braucš, a bārnus iz bazneicu nūvedš» — vāļ runōja sīva.

«A kū mās reit dūsim cīmenim?»

«Nu kūt dūsim! Tūpaṭ soldonū iudini. Lai i cīmeni zyna, kas svātā naktī nūteik i kas svātā dīnā jōdzer», nūteicá sīva.

N.

Kai rodōs latvīši

(Teika nu J.Voitekāna krōjumim)

Kod cylvāki Dīva priškā stypri sagrākōja, Dīvs jāmās tūs nu zāmis viersa iznycynōṭ. Jys nūlaidá lelu leitu, kas pōrplyudynōja vysys upis, azarus i jyurys. Jau iudinš cālās pōri kūku viersyūnom, a leits vys nazamitāja. Cylvāki, lūpi i zvieri, i vysa dzeivō radeiba apsleika.

Dīvs, lykōs, par pasauli beja aizmiersš. Ai sovīm eņgelim Jys sādāja pi skaista golda i ādā rīkstus. Tá Jam īzadūmōja pazavārt iz zāmi. Pazavierīs Jys īraudzāja kaidu siermu veceiti augstys prīdis viersyuni. Pret dabasim rūkys stīpdams veceits lyudzās Dīva apzažālōšonys. Dīvs patiši par veceiti apzažālōja. Pajiemš lelu rīksta čaulu Jys svīdā tū veceišam saceidams: «Kōp šymā čaulā i braukoj pa iudinim, cikom tī nūsāsš». Veceits īkōpá čaulā i braukōja pa iudinim. Kod iudini nūsāda, pazarōdāja sausi kaļneni, veceitš izkōpá nu laivys i gōja vāļ kaidu dzeivu radiejumu sameklāṭ. Pōrgōjš lobu gobolu, jys nikō naatroda, viņ krytušūs kūku sīkstys. Jū apjāmá skumā i ilgys pec cylvākim, pec dzeivys radeibys. Pacielš rūkys pret dabasim, jys otkon lyudzās Dīva apzažālōšonys. Dīvs jō bolsu padzierdá, jō vieleišonys zynōja i sacāja veceišam:

«Labi. Ka tu gribi, ka viers zāmis rostūs cylvāki, to leiņ caur vyslelōkū sīkstu. Cik ņaižu tu izleissi caur sīkstu, tik jaunu pōru nūstōš tovā priškā. Tīm tu patš saliksi vōrdus.»

«Tei lāta lītā», nūdūmōja veceits i sōka leiš, caur sīkstu. Kuru ņaizi izleida, tivleiš jō priškā nūstōja pōrs skaistu gaišmotainūs zylaču. Tai jys deveinys ņaizis izleida sīkstai cauri. Dūmōja vāļ ņaizi leiš, lai b̄ytu ņaizjom pōru skaits, a sīksta sakryta. Niu veceiš nūstōja pret jaunim cylvākim, kas jō pavieļu gaidāja i sacā:

«Jiuš vys i muni bārni i as patš jiusim vysim likšu vōrdus. Pyrmōs div ņaizis maņ pavysam beja vīgli leiš i partū divim pyrmim pōrim dūšu vōrdus: Lāta — līta.»

Tai nu tīm divejim pōrim cālās latvīši i lītovīši. Iz tīm palyka Dīva svieteiba; partū tī vāļ m̄ysu dīnōs dzeivoj, a vysys pōrejōs ciltš izgaisa, viņ tūs vōrdi cylvāku atminī palyka i tī ir: jatvegi, prūši, zemaīši, kurši, sieli, zemgali, auteni, kurūs saucá venteni.

Veira zūbyns

(Nu J.Voitkāna teikom)

Beja vīna skaista, bet jau na pyrmōs jauneibys m̄aita. Jai brīsmēigi gribājās iziņ pi veira i gribājās zynōt, kas jū pajimš. Jei gudrōja, gudrōja i sagudrōja. Nūgōjusá pi vacōs zeilātōjis jei prosa:

«Pasok, kai izzynōt, kaidis maņ gadāsīs veirs.»

«A kū maņ par tū dūsi?» — prosa zeilātōja.

«Kū tu gribi?»

«Raibu jūstu, raibus cymdus, raibys zácis.»

Labi, dabōsi, viņ soki, kai maņ sovu nōkušū veiru rádžāt i kai zynōt, ka jys, na cyts mani pajimš?»

Zeilātōja pazavárá m̄aitā, pasmaidāja ai sovom bez-zūbu lyupom i teicá:

«Zīmyssvātku naktī, klausīs labi: pošā Zīmyssvātku naktī, kod cyti b̄yš bazneicā, tu pajám divejus spīgeļus, nūstoti vīnu pret ūtru,

aizdādž gromneicys sváci, siestīs storp spīgelim i verīs, kas pi tevš nōkš. Tik atpakaļ nazaverīs, to vyss izgaisš, nikō naredzeisi. Ka inōkš veirītš i táv kū dōvynōš, to tu goda laikā izīsi pi veira. Saproti?»

«Kai ta nā, saprotu gon, tik maņ nazkū baistš.»

«Nu, ka baistš, nadori», nūteicá vácá.

Maíta aizgōja iz sātu. Leidz Zīmyssvātkim vāļ beja pōrs dīnu. Jei staigōja nūpītina, cyļōja zeilātōjai apsūleitūs cymdus, jūstu i záčis i vys dūmōja, kū darāt, izlītōt vácis padūmu voi nā.

Pinōcá Zīmyssvātku vokors. Mōjinīki sōka pūstīs iz bazneicu. Maíta nazynōja, kū darāt. Jū mūcāja bailá i ziņkōreiba. Ziņkōreiba jāmá viersu. Kod vys i aizbraucá iz bazneicu, maíta salyka spīgeļus, aizdádžá sváci i nūsādusá storp tīm, ai mugoru pret durovom, vārās spīgelī. Izražiz durovys klusu atsadarāja, ustobā īgōja karaveirs ai pījūztu zūbynu. Drebulš pōrjámá maítu. Jei gribāja atsavārtš, bet īgōdōjusá zeilātōjis padūmu, sazavaļdāja i gaidāja, kas būs tōļōk. Karaveirs pīgōja pi jōs, izjámá zūbynu nu makstš i padává maítai. Maíta pajámá zūbynu, a karaveirs tivleitš izgaisa. Jei pať napagiva jam vaigā pazavārtš i tū atminī sáv paturātš.

Dreiži pec Zīmyssvātkim maítai braucá svōti. Jei vys dūmōja, tys voi na tys?» Runa pa runai, bryugons pōrzarunōja, ka jam Zīmyssvātku naktī asūt zūbyns izgaisš, bet kur? Izmekliejš vysys molys, apzavaicōjš pi vysim paziņom, nivīns nikō nazynūt. Maíta prīcōjās, ka jū precās akurat tys, kuru beja redziejusá. Nūrunōtū moksu jei nūnásá zeilātōjai i tei jū pamōcāja, zūbynu iliktš pyura dybynā, tod būsūt laimeiga sadzeivá. Maíta tai darāja.

Nōcá aizdzereibys i kōzys, pagōja vīns, ūtrs laimeigys sadzeivis gods.

Kaidā skaistā vosorys dīnā laimeigō sīva sadūmōja sovu pyuru pōrkaļtātš. Jei jāmá pologus, goldautus i sagšas nu pyura, násá dōržá

i klōja sauleitī. Vyss beja izjymts, tik zūbyns palyka pyura dybynā, taidis, kai īlykts, kai šū dīn spūdrynōts.

Ustobā īgōja veirs. Jys nikod nabeja redziejš sīvys pyura valī i nazynōja, kas tī ir. Caur dōrzu īdams jys rādzāja saulī sastīptus audaklus. Jam niu gribājās zynōt, voi sīva vysu iznasusá, voi vāļ nav kas pyurā palicš. Jys pīgōja pi pyura lōdis i apstulba tī sovu zūbynu īraudziejš. Leidz kū sīva īnōcá ustobā, veirs tivleīļ stōja pi tōs, lai stōstūt, kai šō zūbyns jōs pyurā ticš.

Sīva līdzās stōstāt, bet veirs pīdraudāja. Kai veirs pīdraudāja, tai sīva vysu pastōstāja.

Ak itai! To tū ai ļaunō gora paleidzeibu mani par veiru dabōji?» — dūsmōjās veirs. «Ni as tevi pyrmōk redzieju, ni par tevi kū dzierdieju... bet kū tī daudzi: sajam sovu!»

Tū teicš veirs ai vīnu ciertīni nūcālá sīvai golvu, a patš aizgōja plašijā pasaulī.

N.

Teika par Varakļoņu grāfu Borchu

Senejūs laikūs Varakļoņu muižā dzīvoja grāfs Borchs. Viņam pīdarāja na tikviņ Varakļoņu muiža, bet i Borkovys, Sternīnis i cytys. Ļaudš stōsta par viņu dažaidus nūstōstus. Daži stōsta ka grāfs bejš beistams cylvāks. Viņš turiejš sakarus ai pošu nalobū — valnu. Cik tī patīseibys, tū rādžāsim tōļok. Grāfam Borcham beja sunš, kuru ļaudš turāja par pošu valnu. Sunš beja lelōks kai vīteji suni. Tam acš ļūti speidāja i spolva beja ļūti malna.

Vīnā dīnā Borchs lyka sajiugt kučeram deveinus zyrgus. Kučerš sajiudzā i pībraucā pilš priškā. Nu pilš izgōja patš grāfs Borchs, jō sunš i sādōs rotūs. Kučerš naspāja sastīpt grūžus, kai zyrgi naparostā otrumā, dāvās iz prišku. Pec kaidys pušstuņdis ilgys braukšonys, jī pībraucā pi apakšzāmis olys. Borchs i jō sunš dāvās olā, a kučeram lyka gaidāt. Tik kū jī beja īgōjuši, kučerš ari dāvās pakaļ. Jys leida ļūti klusu, tō pec i natyka īvārōts. Nu pyrmō redziejuma kučerš beja ļūti pōrsteigts. Sunš tagad beja pōrzaviertīs

par lelu veiru ai lelom speideigom acim. Pi runošonys jys rōdāja boltu zūbu ryndu. Vīnā olys styurī beja kubuls, leidz pusái piļdeits ai ašni. Grāfs pīgōja pi kubula i pazaskatāja iškā. Tod pīgōja malnjš veirs i teicá: „Redzi, tá ir kubuls ai ašni, kurā pec nōvis táv vajdzās gulāṭ. Tagad kubuls ir leidz pusái, a kod bjš pylns tod tu miersi. Šys ašnis ir tys, kurs deļ tevš nu cylvākim teik izlīts. Grāfs iz tū grizá mozu viereibu. Tod malnjš veirs idává Borcham zūbynu i teicá: „Šys zūbyns ir dzeivs i tys pec tovys pavielis darās vysu”. Grāfs vāļ igōja vīnā sōnu olā. Tī jys kavājās kaidu pušstuṇdi. Kod atgōja, tod leidza atnásá svātō Viktora kaulus. Pošu ņaizi jī gribāja dūtis nu olys ōrā, tod veirs vīnā ocumirkli palyka par suni. Tagad kučers ai lelu ōtrumū dāvās ōrā. Kod Borchs i sunš beja izgōjuši, kučers jau sādāja iz bukys. Atbraucá atpakaļ pilī. Borchs svātō Viktora kaulus lyka nūvītōṭ Varakļōnu kapleicā. Dzeivīs zūbyns kaidu laiku karināja grāfa ustobā pi sīnys, bet vieļōk tū aproka pilš apakšā. Pilš apakšā myurāja pogrobu. Aiz pilš, parkā atsaroda lels akminš. Strōdnīki akmini gribāja imyurāṭ pogroba sīnā. Akminš beja pōrōk lels. Strōdnīkim nabeja īspiejams tū pakustynōṭ. Borcham tagad beja laiks parōdāṭ zūbyna spēku. Jys pīlyka zūbynu pi akminá. Akminš ai vīnu pajiemīni atsaroda pogroba sīnā. Kod pogrobs beja gotovs, tī ilyka zūbynu, lājis aizbārā ai zāmi. Tod Borchs teicá: „Tī dzeivīs zūbyns stōvās leidz postora dīnai! Nivīna rūka nabjš spiejeiga tū pacáļṭ! Bet ņaizi nōkš taidš varūnš, kas zūbynu atrass i tod bjš postora dīna”. Tī strōdnīki, kas vysu dzierdāja, tyka nūkauti voi dzeivi imyurāti pilī. Nu tō laika par dzeivū zūbynu nikō nastōsta. Bet sunš palik grāfam uzticeigs kai bejš. Tys pec grāfa pavielis darāja vysu.

Navīnam varbṭ ir izadevīs rādzāṭ 22 verstys garū celā gobolu nu Varakļōnim leidz Borkovai. Ceļš it lūku-lūkim. Daži lūki izstīpti vīneigi deļ celā pagarynōšonys. Celā pagarynōšona ir tik deļ

krūgim. Īsōcūt ceļu, var rādžāt Varakļōnu krūgu. Tōļōk nōk Syla krūgs, kura deļ, celā likts vyslelōkīs leikums. Leidz Borkovai veļ ir trejs krūgi. Ļaudš stōsta, ka krūgi calti grāfa Borchā laikā. Jō laikā, krūgūs nūtyka vyslelōkō vīsōšonōs. Ļaudš nūmanāja, ka krūgā, kod vīnā kod ūtrā, beja sunš. Nu kureinis tys sunš, ļaudš naprasāja. Bīži gadājās, ka krūgā dažam nūkryta nauda zāmī. Navīns izameklāja, bet atrašņ navarāja. Dažu ņaizi cyts paņ sazadusmōja i teicā: „Valns jū pajem!” Taidōs ņaizjōs sunš iz maklātōji pazaskatāja ai lelom acim. Vielōk pi ļaudim beja taida pōrlīceiba, ka tys ir Borchā sunš i ka tys salosa krūgā naudu. A ņaizi beja šaids gadiejums. Vīnam veceišam izkryta trejs kapeikys naudys. Veceitš meklāja, meklāja, bet atrašņ navarāja. Beidzūt jys teicā: „Dīvs ai jū!” Sunš izņaizis atnirkšā zūbus i pa durovom ōrā. Sunā vītā iz greidys gulāja trejs kapeikys. Nu tō laika ļaudš beja vairōk pōrlīcynōti, ka sunš salosa naudu. Ilgi vāl sunš kolpōja grāfam Borcham. Kod beidzā sovys kolpōšonys laiku, tod grāfs lyka tū aprakņ aiz pilš parkā. Viersā kai pīminekli izstatāja myura piramidu. Daudzi godu jau ir pagōjš nu tō laikā, bet piramida kai bejusā tai i pastōv.

Legenda par Bolvu bazneicys zvonim

Iz azara krosta beja sataiseita bazneicená. Tai nabeja zvonu. Pec karim izbāguši ļaudš atsagrīzá sovōs sātōs, a dzeivá beja nadrūsa, partū ka klejōja laupeitōji. Kaidš puisš ora teirumā i iraudzāja, ka tyvojās divpadsmīt gōjieju ai vāzom par placim. Orōjam palyka baiš i jys mātās iz mežu. Svešinīki dzynōs pakaļ. Mežā orōjs pazaslāpá zam āglis, kuru izgōzš viejš ar vysom sakņom. Svešinīki apstōja tīpať i pīslāja vāzys pi kūka. Tik tagad atbāgušīs orōjs rādžāja, ka tōs nabeja vāzys, a šautenis i svešinīki beja laupeitōji. Jī apsāduši sōka skaitāt naudu. Vīns nu jīm sacāja: lai skrīn sáv tys bieglis, gon mās jū dadzeisim, a pyrms izdalāsim naudu!

Orōjam nūdrebāja sirdš, taidus vōrdus dzierzūt. Jys gudrōja, kai tikṭ prūjom pi sova zyrga. Tá vīna šautená pasleidāja i nūkryta zámī, natōli nu tōs vītys, kur gulāja orōjs. Cyti laupeitōji skubynōja, lai tys, kam šautená pīdar, īt pacālṭ. A tys i nadūmōja kustāt. Kai jys var īṭ pec šautenis tymā breidī, kod cyti naudu dola? Jū pamásš tukšā! Lai guḷ šautená!

Pa tū storpu orōjs pajāmá īrūci, nūmierkāja i izsōvā. Tovu gadiejumu! Vysi divpadsmit veiri gulāja beigti kai zvierbuli nu jumta nūzavāluši. Orōjs salasāja naudu; tōs beja lela kulá. Jys nazynōja, kū ai naudu īsōkṭ. Aizgōja pi bazneickunga i atstōstāja nūtykumu. Jī obi vīnōjās par atrostū naudu nūpierkṭ bazneicai zvonus. Tai i izdarāja.

Dreiz bazneicys tūrņūs beja izvylkti zvoni. Tī skaņ žieleigi, kai raudūt. Vaci ļaudš soka, ka zvoni raudūt par divpadsmit laupeitōju dvāseļom.

L.Latkovskis

Legenda par Ludzys pili

Ludzys pilš nūmalī „Jurizdikā” dzeivōja vīna biedeiga, bet dīva baileiga Dunduru saimá. Vīnam nu šōs Dunduru saimis lūceklim — Ontonom vajdzāja iņ kara dīnastī. Dīnastš tymā laikā beja gara i gryuta. „Bīži viņ” — stōstāja Ontons sovim rodīm, „beja jōcīš bodu, soltumu i sitiņus.” Na breinums, ka Ontons breivā dīnā ļūti daudz dūmōja, na ŗaizi raudōja i skaudá cytu laimái i bogoteibai. Seviški jū savaļdāja skaudeibys i ryugtuma gors, kod jys atbraukdams iz mōjom rádzāja sovu tyvōkūs pylnu ubadzeibu. Tūlaik gōja jys iz pili, stōvūšu smukā vītā, tōlumā nu ļaudim, nu piļsātys namīra i tī gryma gryutōs dūmōs. Daudz dziedāja Ontons nu vacōkīm par nasaskaitamu montu, kurs atsarūn šymā pilī, aizrausts zámī. „Ai”, dūmōja jys „kab Dīvs paleidziejš atrastš maņ vacū naudu, dzeivōtu as tūlaik pīteikūši, bŷtu maņ daudzi kolpu, pasauktu vysus rodus zam sova sylta jumta”. Tai progōja 6 godi. Septeitā sovys dīnastš godā Ontons otkon atbraucá iz sovu dzymtū piļsātu.

Beja sylts pavasara laiks, tyvu beja spūdrō svātdīnā — Leldīnā. Ontons nu mozūtnis mīļōja itū svātdīni, mīļōja Svātōs nedelis

svineigū dīva kolpōšonu i vysu nedeli nanūlaidīgi staigōja iz Ludzys bazneiceni.

I Lelyjā Catūrtđinī jys gōja iz bazneicu. Kolpōšona beja gara, svineiga. Tōs beigōs nu gryutō gaisa, dagušūs svācu daudzuma Ontons juta golvā sōpi, nūgurumu i, nasagaidiejš dīva kolpōšonys beigu, nūgōja pastaigōtu iz nūmīļōtū pilš sōnūs vītu.

Naktš beja spūdra. Pilš drupys izaskatāja cīži smukys. Mieneša blōzmī pilš sīnys beja kai dzeivi giganti i runōja par seņ pagōjušim myužim, par dzeivi seņōk bejušū aiz šōm sīnom, par tōm brīsmom, kaidys pilái beja jōpōrnas iz sovim placim, bet vyss tys palyka siermā pagōtnī, aizvylkts ar smogu aizkaru; tik divi azari: Lelō i Mozō Luža beja māmī pagōjušō pilš liktiná licinīki.

Ontons aizadūmōja... Tá dzierdīs bolss storp dziļū klusumu: „Karaveir, piáj pi maná!” Rōdājās, lyugšonys vōrdi izīt nu pilš vyds. Ontons klausājās i dūmōja, ka jam tys dzierdājās nu daudz dūmom, i nagrybādams instinktīvi pazagrīzá iz tū pusi, nu kureinis beja dzieržams bolss. I, o Dīveņ, kū jys rādž!... Iz paaugsta vyds kai iz pjedestala stōv sīvítá boltā apgierbā. „Maņ”, stōstāja Ontons sovim pazeistamīm, „tyka baiš i as gribieju otrōk skrīť, bet lyudzieja bolss nanūryma i skanāja: Karaveir, glōb mani!” Nu šīm vōrdim Ontonam vāļ vairōk sōka sistīs sirdš i sajāmá korstums. Vyss drabuļōdams nu bailis, pīgōja klōt. Tagad jys lobōk varāja apskatāt napazeistamū tālu. Tei beja jauna, ar boltim par placim nūlaistim motim, ar pylnu lyugšonys skotu sīvítá. Tei izstipá sovys rūkys iz Ontonu i lyudzá: „Lobīs cylvāk, glōb mani nu myužēigīm lōstim, palykušim iz maná nu jaunom dīnom, atbreivoj mani nu šōs myglys, lai as pazaskateitu iz pasaulá skaistumu, lai rādžātu sauli, dzierdātu strauteņu burbuļōšonu, lopu čauksteišonu, putnu dzīsmis. Jau četri symti godu, kai naradzu gaismys, tik naskaidrō guntená spīž munā dryumā zamzámis dzeivūklī. Glōb, glōb mani... Voi jiusus, nyknī

ļaudš, nabīdej munys myužēigōs mūkys? Voi jiusim nav gryuts rādžāṭ bez vainis geibstūšū šymā mitrijā zamzāmī? Ak, munu Dīveņ, as myužam pazudušō!...” Runōdama šūs vōrdus, jei raudōja gaudom osorom. Ontons beja apjučš, rādzādams smukū napazeistamū, dzierdādams baileigūs vōrdus, tik nazkai sovaiidi skatājās iz jōs i gotovs beja krist̄ jai koklā, nūmīrynōṭ, a tō vītā jam izarōvā: „Naraud, muns Eņgeļ! As napažālōšu dzeivis deļ tovys pesteišonys. Tik pasoki maņ, kas tu i par kaidu grāku, par kaidu vaini tāv taida brīsmēiga strōpā?”

„As,... As šōs pilš vaļdineica — Lūceja. Mūkūs bez vainis, mūkūs caur sovys mōtis dusmom i nairedzeišonu. 400 godu atpakaļ šūs sabrukušūs pilš drupu vītā beja smukys ākys, kurymōs dzeivā vilnim lājās; kō gon maņ tá tryuka: i zalta, i dōrgūs akmiņu... Maņ beja daudzi bruninīku, kuri pildāja vysys munys grybys. Kod sōka zidāṭ muna jauneiba, kod vysa apleicinā, rōdīs, dzeivōja tik deļ manā, as nu tōs vyds pamīļōju ar pyrmū, korstū mīleibu vīna bruninīka brōli - Adolṭfu, staigojūšu bīži iz munu pili, i gotova beju sazavīnōṭ ar jū iz vysu munys dzeivis myužu... A mōtā, kura dūmōja atdūṭ mani pi veira vīnam bogotam kaimiņu pilš vaļdinīkam, izzynōjusā par mýsu ar Adolṭfu styprū mīleibu i rādzādama, ka napazadūšu jōs kaprizam, nūlōdāja mani. Lōsti beja brīsmēigi. Jei teicā: „Esi nūlōdeita, lai muns skots tevi vairs nasorgoj.” Ocumirkli as beju īvītōta zamzámom i izamūdu pogrobā, klusūs sīnu vydā, kur atsarūn monts. Bet kas maņ partū? Ak, ka atsarostu cylvāks, kas mani glōbtu nu mūkom, as atdūtu tam pili i vysu tō miļžēigū montu! Áj, muns draugs, iz tīnīni, kur as tevi pasyuteišu, izdori maņ taisneigu pakolpōjumu! Nūstaigoj iz bazneicu iz reita lyugšonom, pajám kristēni i ūlu, nūsvietāj i atnāš maņ. Tik verīs, nazasveicynoj i narunoj ni ar kū, taišni atāj iz mani. Iz celā tevi satikš vysaidys kōrtys kārdynōšonys, vysaidi šķieršli, vyss tys býš tik mūrģi i sapni,

tu drūši bez bailis áj iz prišku. Nu, áj, ar Dīvu!” Pec šo vysa jei izgaisa, a Ontons vāļ ilgi stōvāja i pec lobys strāčis tik aizgōja iz mōjom. Par skumu myužēibu pazarōdāja jam dīnys leidz Leldīnis reita dīva kolpōšonai. Golu golā atgōja seņ gaideitis laiks i Ontons aizgōja iz bazneicu. Īgōjš gaiši apgaismōtā Dīva nomā, pōrpilđeitā ar lyudziejim, dzierdādams dzīdōšonu: „Kristus augšān cālās”, Ontons sōka sirsneigi lyugt Dīvu, lai Tys jam paleidzātu ar navaineigū uperi izpestāt nu myužēigim lōstim i mūkom jaunovu. Jō lyugšona beja nagara, napacīteiba jāmá viersu, jys daudz ŗaižu beja izgōjš nu bazneicys.

Dabasūs zvaigznis sōka pamazam dzist, caur naktš tymsumu jau sleidāja spūdruma blōzmá. Dīva kolpōšona gōja iz beigom. Ŗaudš gryustājās pa bazneicys prišku, nasdami maizi, ūlys i kristēnus. Pec dīva kolpōšonys veceleitš-bazneickungs nūsvietāja ādamūs i prīceigi sveicynōja ļaudš runōdams: „Kristus augšān cālās!” „Eistyn cālās”, ļaudš tam atbiļdāja. Ontons, aplaidš golvu, klusi stōvāja. Golu golā vyss beidzās i ļaudš, kai iudiná viļni plyudá nu bazneicys iz mōjom. Ontons nagōja iz mōjom, a nūgōja iz pazeimōtū vītu. Tik izgōja nu bazneicys, kai jū sateik pazeistamī, kurī gryb jū sveicynōt ar Leldīnis svātdīni, jys pīmineidams Ŗūcejis vōrdus, ni iz kū nikaidys viereibys nagrīž i steidzās iz pili. Kū tyvōk jys pīgōja pi pilš, tū vairōk sateik ļaužu pulkus, kurī jū sveicynoj. Jau īgōja grōvī, blokum kuram stōv pilš. Tá jys īraudzāja proceseji, kura gōja nu bazneicys. Ŗaužu pulks bruka Ontonam viersum, kai gribādami nūvilkt jū ar sevi, a jys gōja iz prišku. Seviški interesanti Ontonam rōdājās, ka tikai navarāja sazatikt ar ļaudim, a gōja kai pa gaisu vys tōļōk i tōļōk, tyvynōdamīs pilái. Jys īgōja grōvī, nazkod aizlitā ar iudini i sōka cāltīs pilš kolnā, kai īraudzāja sáv priškā skrīnūsūs ekipažā ījiugtūs trejs zyrgus. Ontons nu ŗaizis nūzabeida i zyrgu, i kučera klīdzinā: „Sorgīš, salauzeišu!” gribāja pagrīzt ceļu,

Teika par Cyrma azaru

Muns vactāvs beja ļūti runeigs veceiņš. Jys m̄ysim — sovim bārnu bārnim vīnmār stōstāja dažaidys pōsokys i teikys. Nu jō stōsteitōm teikom munā atminī skaidri ir izaglobōjusā teika par Cyrma azaru.

Par Cyrma azaru vactāvs stōstāja tai:

Seņ-senejūs laikūs Cyrma azara vītā beja nalels olūts. Dīvam beja patičš šymā vītā izsaukt̄ azaru vōrdā Cyrms. Šys vōrds nikam nabeja zynoms, a Dīvs beja liemš, ka tik tod izsaukšūt šymā vītā azaru, kod kaida jaunova atmineitu tō nūsaukumu.

Gōja gods pec gadenā, nūtācāja vairōki symti i godu tyukstūši — šō vōrda nikas naatmināja. Mozis olūtenš burbuļōdams mīreigi tācāja nu zāmis i par nalelu gabaleni otkon slāpās zāmī kai kauneidamīs saulis gaismys. Apkōrtejū solu mārgys ikdīnys staigōja iz olūtu pec iudinā, apbreinōja tō gordumu, kotra tū teicā ar dažaidim vōrdim, a eistō vōrda nivīna naatmināja. Gōja laiks. Kaidu dīn div mārgys nūgōja iz olūtu pec iudinā, i vīna, smaldama iudini, najauši izsacāja: „Cyrms”. Vīnā ocu mirklī nu mozō olūtenā izplyudā lels iudinā daudzums i aizlāja vysu apkōrtni, i tai rodōs azars, kurū šū bolt-dīn sauc Cyrms. Cyrms nūmiļōja sova vōrda atmynātōji i paturāja jū sovūs apkampīņūs. Nu šōs mārgys ar laiku izauga vasala sola, kurū sauc „Mārgu sola”. Šōs solys dybynā dzeivoj nūsleikušō mārğa, kura myužam saulis narādzās, partū ka Cyrms nikod

naizkaļšš. Šōs mārġys Cyrms nadūš nikam; ka kas jū izzogtu nu šōs zamzāmju olys, Cyrma vairs nabūtu.

Nu sōkuma vairōki apkōrtejū īdzeivōtōju jaunekli gribāja raktis zāmī i glōbṭ nūsleikušū mārġu, seviški tū gribāja darāt deļtam, lai iznycynōṭ Cyrmu, kas jīm beja aizliejš dryvys i ganeibys. Rādžādams ļaužu dusmi i dzierdādams jūs lōstus, Cyrms pōrzabeida i gōja sarunōs ar īdzeivōtōjim, apsūleidams atleidzāt vysus zaudiejumus symtkōrt. Mīra leigums šaids: Cyrms kotru godu dūš vysim sovim kaiminim lelu daudzumu viežu i zyvu, a atlykušūs viežus i zivš pōrdūš. Naudu, kaidu ījimš par zivim i viežim, Cyrms krōš i dūš tū apkōrtejīm zemnikim aizdavōs. Par vysa azara sorgu i naudys sajiemieju Cyrms pazeimōj kaidu Ūdviku. Lai nikas naaplaupeitu Ūdvika, jys dzeivōja nūslāptā zamiudinš pilī. Lai tikṭ Ūdvika pilī, beja jōnūstōj iz stōva azara krosta ar mugoru iz azaru i jōpasper trejs sūli atpakaļ, — kas tū izdarāja, tys vīnā rōvīni pļoukšājās viņ Ūdvika pilī.

Kaidu ŗaizi Lītaunīku solys zemniks, vōrdā Gregors, gōja iz Ūdviku pec naudys. Ūdviks apsūlāja, bet pīteicá, lai Gregors atnasūt vystu ar cōlim. Gregors izpīldāja nūsaciejumu i sajāmá daudzi naudys. Sajymtū naudu laidá apgrūzeibā i dreiži viņ palyka ļūti bogots. Tácāja gods pec goda. Gregors palyka vys bogotōks i bogotōks. Nōcá Sevastopolis kari. Garum Gregora solai gadājās īṭ karaveirim. Karaveiri apstōja atsapyust. Kaidi trejs beja i Gregora ustobā. Gregora sīva beja ļūti ziņkōreiga sīvītá. Jei vīnu reitu, kod karaveiru nabeja ustobā, izkratāja jūs kuleitis i, atrodusá vīnā mozu bazmānteni, ar kuru karaveiri kotru reit svōrstāja vysai rūtai maizi, paslāpá tū rejī. Ūtrā reitā, kod beja jōsver maizi, karaveiri sazagiva, ka nav bazmāna. Sāka vaicōṭ pi Gregora i jō sīvys, a tī nivīns naatsazyna. Bazmāna sorgōtōjs — karaveirs beja borgi nūstrōpāts. Kod karaveiri aizgōja, Gregora sīva atnásá bazmānu i teicās veiram.

Veirs jū borgi sabōra i gribāja dzeitīs pakal, pec karaveirim atdūt bazmānu, bet pōrzabeida i paturāja sāv.

Pec šō gadinā Gregoru apcīmōja vysaidys nalaimis: pārkiunš nūdadzynōja vysu sātu, krusa izsyta teirumus, lūpi izsprōga i Gregoram ar sīvu naatlyka it nikō. Gregors idūmōja lelū Cyrma žālsirdeibu i obeji ar sīvu, mierdami bodā, gōja iz azara sorgu Ļudviku aizdavuma lyugtu. Ejmūt jī vysā pīkusa i atsasāda pūrā iz kryutš atsapyušt. Tá jī nūgōja iz myužēigu dusu i šūboltdīn ļaudš runoj, ka šymā pūra bīdejūt nazkaidi bīdakly.

Ļudviks dzeivōja ilgus godus, bet ari nalaimeigu nōvi beidzā sovu dzeivi. Dzeivōdams zamiudinā pili, Ļudviks vīnmār pīzasmāja pārkiunām. Leidz kū pārkiunš graudō, Ļudviks miedāja tū saceidams: „Gruduļ, gruduļ, graud, vāļ styprōk, — as vāļ tevā nazabeistu”. I „gruduļš” kai traucš nu vysa spāka, tai iudinš viņ gaisā paliecš. Sadauzieš Ļudvika pili i pošu nūspierš. Vīna Cyrma pilš sadauzeita, bet asūt vairōkys. Ļudvika vītņiks Nokums šū boltdīn siežūt taidā pili i asūt ļūti skūps: ni zyvu, ni viežu nadūdūt tik daudzi, cik devš Ļudviks.

Alīte

Legenda par Riezeknis pili

Senejūs vacūs laikus Latgolā beja trejs pilš, kury mōs dzeivōja trejs vacō Latgolys kunigaiša maitys. Riezeknis pilī dzeivōja Rozāleja, Ludzys pilī — Ļūceja, a Marienhauzenys pilī — Marija. Vysys šōs trejs pilš beja savinōtys sovā storpā ar apakšzāmis ejom — olom.

Vacīs kunigaitis ar sovom daiļōm maitom dzeivōja lobā sadereibā. I tautai leidz šam nav zynoms deļkam vacīs kunigaitis vīnā dīnā nūlōdiejš sovys trejs maitys. Teika ir aizmiersusā par trešōs mōsys — Marijys liktini, atmiņ tik par Ļūceju i Rozāleju.

Vacīs kunigaitis nūlōdeidams licš Rozāleju dzeivu īmyurāt Riezeknis pilš apakšzāmis veļvī. Tī Rozāleja siežūt iz kunigaiša gaišō trona. Kreisā trona pusī, zalta kiedī asūt pīkolts nykni plieseigs sunš ar sorkonom zvieriskom acim, a lobijā pusī sudobra kiedī — ūtrs. Šīm nyknijīm zvierim jōsorgojūt Rozāleju i jōs dōrgumus.

Jau nu seņ-senejim laikim tauta stōsta i tič, ka pec kotrim deveinim godim Rozālejai asūt atļauts nūkōpť nu sova speidūšō

trona i izīt nu apbūrtōs pilš veļvis. Tam vajagūt nūtikļ i tys nūteikūt tik līksmi prīceigā Leldīnis naktī.

Izīdama augšā iz pilš drupom, jei nu apbūrtōs pilš jemūtā ar sevi leidza vysaidus pasaulā greznumus. Ar sovu daiļumu i breiniškeigīm dōrgumim jei pīvalkūtā pi sevš jaunus cylvākus — garomgōjiejus. Rozāleja sagiudama jaunekli sovā tyvumā, dūdūtā tam mozu zalta kristeni, lyugdama, lai tys šū kristeni aiznasūt iz bazneicu i apskolojūt ar svātū Leldīnis iudini i atnasūt jai atpakaļ.

Ka jys tū izpiļdeitu, tod jei tyktu breiva nu sova tāva lōsta, jymtu jaunekli sāv par veiru, i nyknī suni ar līsmōjūšōm acim atdūtu Riezeknis pilš veļvjōs nūglobōtūs pasaulā dōrgumus. Tauta stōsta, ka kas grybūt pajimļ jōs zalta mozū kristeni, to tys naasūt tik vīgli izdorams — vysaidi baileigi mūrģi tū naļaunūt izdarāt. I ka kas izvariejš tūs i sajiemš kristeni, to ejmūt iz bazneicu celā nūtykuši vysaidi breinumi: eisis leidz bazneicai ceļš palicš acim nasaradzamā garumā, sorkonī zvieri nesiejam skriejuši viersā, malny valny tam rōpōjuši par golvu i vysaidys cytys šausmys bīdiejušys jaunekli — kristenā nesieji. I jauneklis, navarādams izvarāt brīsmu, metš kristeni iz celā i tivleņ vysi mūrģi zuduši. I jō ausīs atskaniejš dzili skumeigs vaidīnš, kurs pamozam pōrgōjš raudōs.

Tai leidz šam laikam nivīnam Latgolys jauneklām nav vāl pīticš drūsoma izvarāt mūrģus i glōbļ nu pilš zamzāmom skaistū i bogotū Rozāleju.

Jezups Soikāns

Grītyš piļškolns

Mýsu Skromõnu cýma teiruma golā atsarūn piļškolns. Apmāram 8 asļ augstuma, 30 asļ gars i ap 25 asļ plots. Patļ kolns izaskota četrsturains, drusceņ igarons — ar garõkū izmieriejumu nu dīnvydim iz zīmelim. Vokoru sõns plyks, sorkons, nu mõla, a preteim guļūšis reitu sõns ir apaudzļ ar zõli. Ap kolna zīmeļu golu līcās paprõva upeitá, kura itak Vyšku azarā. Upeitá, likdamõs ap kolnu, aizčer nu zīmelim reitu i vokoru sõnus leidz pusái. Tai tod upá gondreiļ nu trejom puļom īsládz kolnu. Iz zīmelim i dīnvydim, tõļõk nu kolna aug áglis, prīdis, paáglis. Kolna gols, vārstīs iz zīmelim, nūaudzļ ar eļķšnim i kryumim. Patļ kolna vierss ir leidzons i arams. Iz poļa vyda par vysu kolna viersu šķārsu nu reitu iz vokorim stīpās tai saucamõ „Grīta”.

Par Grītyš nūsaukuma ceļšonūs nav nikas zynoms. Poļa Grīta izaskota kai šķiersta võks. Tei ir ap 25 asļ garumā (stīpās par vysu kolnu), 1 asļ augstumā, 1 i 1/2 asļ plotumā. Iz pošys Grītyš viersā aug seiki bierzeni. Tagad Grītyš vokoru golā radzams grõvļ, kū krīvu karaveiri izrokuši pasaulá karā.

Vacī ļaudš runoj, kab nūrokuši Grītu leidz kolna viersyunái, varātu atrast akmiņu slōni, zam kura gulš lels monts — nauda voi kaidi cyti dōrgumi.

Apkōrteji dzeivōtōji atmiņ vairōkus nu sovim pīdzeivōjumim, saisteitus ar Grītys piļskolnu. Tai, kaidis mýsu cīma vactāvs stōsta itaidu nūtykumu.

Jam gadiejšs agri Leldinis reitā být iz piļskolna pi Grītys. Tá izražizis Grītys zīmeļu sōnā atsadora durovys i četri lūgi: kotrā durovu molā pa divi. Nu Grītys pa durovom izgōjusá kundzá, boltōs drābjōs, skaisti gierbusās, ar vaiņuku iz golvys, i divi maini suni nu pakalis. Jei iznasusá sauvi sudobra naudys, davusá tū zemņikam i teikusá: „Ša tāv nauda i áj iz mōjom. Vāļ nav atgōjšs laiks.” Kaidis laiks vāļ nav atgōjšs, tō nateikusá. Zemņiks pajiemšs naudu i nūgōjšs iz mōjom.

Taipať breineigs gadiejums pi Grītys kolna nūticšs ar munu mōti. Agri reitā, vāļ pyrms saulis liekšonys, mōtá ar mōsu nūgōjušys par upi sienōs. Tá Grītys golā pazarōdiejušys durovys, leidz pusái nu stykla, i vīns lūgs. Jōs lūti nūzabeidušys, atskrāja iz mōjom i pascāja cytim. Nūskriejuši mōjiniki naatroda jau nikō.

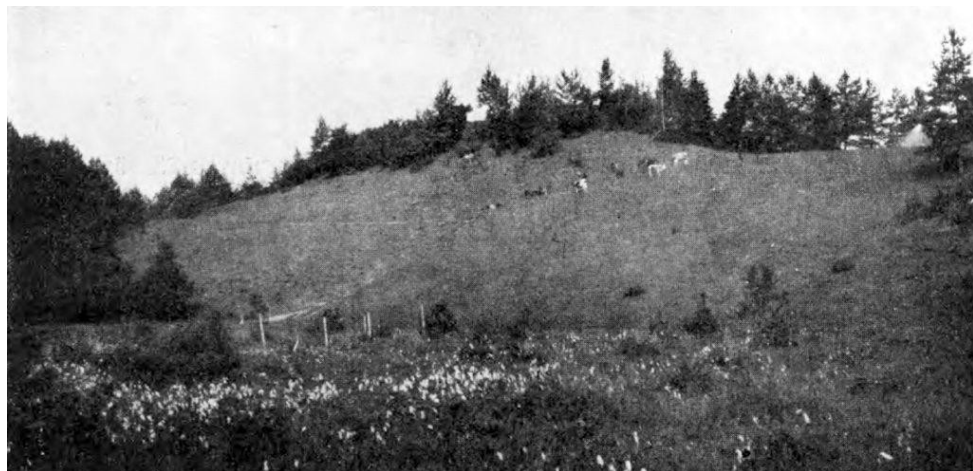
Kaidu dīnu goni ganāja iz piļskolna. Tá pi Grītys sādāja vaca sīvītá, ar siermim motim i boltōs drābjōs. Goni pīgōjuši pi sīvītis i prasiejuši: „Nu kureinis tu esi? Kō tu tá siedi?” Jei naatbīldiejusá nikō. Tod goni vaicōja krīviski, tod pūliski, a jei kai sād, tai sād, i naatbīld, nikō.

Cytā dīnā goni redziejuši raibu suneiti, kas skraidiejšs ap Grītu. Goni tō saukuši, davuši maizis. Vālōk sōkuši svaidāť ar akminim, a suneitš skriejšs i skriejšs ap Grītu.

Řaizi vyss mýsu cīms gribāja iť Grītys roktu. Vīns saiminiks nūgōja vysim pa prišku iz Grītu. Cyti, kas vālōk nu cīma izalaidá, rādžāja, ka pi jō kuris moza guntená, i ap jū lākalej malns sunš.

Kaimini nūgōjuši vaicōja: „Kaidis pi tevš beja sunš i kam tu kurynōji guni?” A jys atteicá, ka šys naredziejš nikaida suná i nakurynōjš nikaidys gunš.

Ambel̄muižys p-školys šk. B.Ostrovskis

Punculevys piļskolns

Par šū piļskolnu stōsta šaidu teiku. Stōsta, ka řaizi iz Punculevys piļskolna bejusá bazneica. Sagōjuši vīnu svātdīni ļaudš i lyuguši Dīvu. Sōcš reibynōt pārkiunš i zibinš. Ļaudš nūzabeiduši i grīzušīs pi būrieja. Pošu řaizi bazneickungs devš mōceibu. Pārkiunš kai spierš, tai bazneica nūgrymusá zámī ar vysim ļaudim. Kod svātdiņ pušdīņōs miša laikā nūiškys pazavārtu iz piļskolnu i pilikškys ausi pi zámis, varūt dzierdāt, ka bazneickungs runojūt.

Stōstāja D.Šakins

Kod Dīvs sprīdā par myužu

Kod Dīvs beja radiejš cylvāku, zyrgu, suni i kači, Jys gribāja kotram likt dzeivot 30 godu, bet nūsprīdā ar tīm apzarunot par myuža garumu.

Vysupyrma Jys pasaucā pi sevš kači i vaicōja: „Kai, kačeit, dūmoj, voi tāv pītiks 30 godu?”

„Oi Dīveņ, kur as 30 godus likšu? Icik ilgi giuļ pālis as naspiešu, i iz ceplā mani nivīns nagribās turāt. Jám nūst divdesmit godu!”

„Labi!” atbīldāja Dīvs i pasaucā suni.

„Kai tu, suneit, dūmoj, voi tāv pītiks 30 godu?”

„Oi Dīveņ, kū as 30 godus dareišu? Ni as tik ilgi spiešu sātu sorgot, ni gonim paleidzāt. Kū ar mani, itik vacu, saiminiks īsōkš? Atjām, Dīveņ, pusi nu myuža!”

„Labi!” sacāja Dīvs i pasaucā zyrgu.

„Kai, zirdzeņ, dūmoj, voi tāv pītiks 30 godu?”

„Oi Dīveņ,” atbīldāja zyrgs, „kai as spiešu nūkolpōt 30 godu? Maņ jōvalk smogs orklys i vazumi, soltā laikā jōstōv iz tierga i pi krūgim. Voi muni vacī kauly tū spāš izturāt? Atjem, lyudzu, nu muna myuža koč desmit godu!”

„Labi!” sacāja Dīvs i pasaucā cylvāku.

„Kai tu dūmoj, ciļvieceņ, voi tāv pītiks 30 godu?”

„Oi, mīljš Dīveņ, kū as ar 30 godim īsōkšu? Ni maņ mōja bjš izcalta, ni teirumi ikūpti, i bārni vāļ bjš pavysam mozi. Dalič gon, lyudzu, klōt, cik varādams!”

„Labi! Maņ ir 10 zyrgam atjymtī godi. Voi pītiks?”

„Dalič vāļ, lyudzu, dalič!” lyudzās cylvāks.

„Nu labi!” atbīldāja Dīvs. „Maņ tá vāļ ir, pīcpadsmīt nu suná i divdesmit nu kača myuža. Voi pītiks?”

„Dalič vāļ, Dīveņ, dalič vāļ!” lyudzās cylvāks, a Dīvam vairs nabeja kō daliķt, i Jys sacāja:

„Mīlš cīļvieceņ, izteič ar tīm pošim!”

I tai cylvāka myužš izgōja ap 75 godi.

Vyslaimēigōkī ir pyrmī 30 godi, eistīs Dīva nūlyktīs myužš, kod cylvāks ir vasals, spiergts i prīceigs. Nav slykti 10 nu zyrga īgiuti godi. Tod cylvāks vysvairōk izdora dorba. Slyktōki ir 15 godi, īgiuti nu suná, kod cylvāks palik vōjōks i kaškeigōks. Vysnavierteigōki ir pādeji 20 godi, kas ir nu kača. Tod cylvāks daudz ņūrd i sād iz ceplá.

Nu M. B. vactāva stōstim

Naparostis kolps

Ķaiz beja vīns muižys kungs, bet tik nykns, ka pi jō nivīns kolps naspāja izkolpōt pa prōtam. Vysus jys smōdāja, pārā i atlaidā.

Tā kaidā dīnā pi jō par kolpu pastōja vīns skaists jauneklis.

Muižys kungs gribāja braukt tōli tōli, leidz kaidai piļsātai i lyka sajiugt zyrgu. Kolps sajiudzā i jī braucā.

Brauc jī pa vīnu mozu tilteni. Kūkā čārc krauklis, kolps pazasmāja i rōvā tam ar pōtogu.

Tōļōk celā molā dzīdōja maitys. Jōs skaisti dzīdōja Dīva dzīsmis, a kolps i capuris napacālā.

Pec kaida laika dzierd, taipat dzīd kaida ganeitā. Kolps nūjāmā capuri i ilgi nūzaklausāja tymā dzīsmī.

Brauc jī tōļōk — pi kaida cīma stōv krysts. Kolps pazasmāja, irōvā ar pōtogu par jumta molu i tod tik nūjāmā capuri.

Kod pībraucā pi piļsātys, jī kaidā krūgā meklāja naktsmōjis. Tī spielāja i dzīdōja, vysi beja prīceigi, a kolps soka, ka tā jys iškā naiš i vyss. Tod pībraucā jī pi ūtra krūga. Tī zemņiki sādāja pi kaida golda i skali streidājās. Kolps soka: „Īsim tā iškā!” Zemņiki vāļ kaidu laiku dzārā i stōstāja vīns ūtram, kai jī vairōk nūplōvuši cytu plōvā. Pec tam jī aizbraucā.

Ūtrā dīnā it jī pa piļsātu. Iz tierga jī rādž, kai vīns zemņiks zūg nu ūtra mōla pūdus. Kolps par tū otkon sirsneigi smejās. Cytā vitā kaidis cylvāks pierk zōbokus. Pierciejs tiergojās ar pōrdevieji. Jys soka: „Ka as par zōbokim moksoju 3 rubli, to vajag, kab as tūs varātu nosōt 3 godi.” Tū dzierdādams, kolps otkon sōka smītis.

„Kas tā kō smītis?” soka muižys kungs. „Brauksim lobōk iz sātu!”

Sōka jī braukt i atbraucā laimeigi leidz tam tiltenām, pi kura sādāja krauklis. Tā, braucūt pōri, tiltenš ilyuza i zyrgs salauzā kōji.

Muižys kungs palyka ļūti dusmeigs i gribāja iz vītys kolpam nūskaitāt picdesmit (reikšu).

A kolps nagryb pīzakōpṭ i vaicoj, kaida ir jō vainá. Kungs palyka vāļ dusmeigōks i klīdzá:

„Muļki tu taidis! Tik prūti smītīs, ar peicku vycynōtīs, ni táv kauna ļaudīs, ni prōta pi dorba! Stōsti, kū tu tá ōviejīs pa celám!”

Tod kolps sacāja: „Kod máš braucám pa itū tyltu, krauklis sacāja, ka, braucūt atpakaļ, zyrgs nūlauzš kōji i tu mani gribeisi pārt. Par tū as jam mešu ar pōtogu.”

„Par kū tu pi krysta nacieli izražais capuri?”

„Iz jumta molys sādāja valns, kod as tū aizdzynu, tod nūjiemu capuri.”

„Tai, tai,” nūmurmynōja muižkungs. „A kai ar tōm dzīdōtōjom?”

„Maitys dzīdōja skaisti, bet jōs dūmōja pavysam par kū cytu. Ganeitá turpretim, lai gon nadzīdōja tik skaisti, bet jei dzīdōja nu sirdš.”

„A kas beja ar tīm krūgim?”

„Pyrnijā storp cylvākim spielāja i dzīdōja poši valni, a ūtrijā beja gūdeigi ļaudš. Jī streidājās par sovom pļovom, lai vairs tai nadareitu. Jī sovu vaini atzyna i izleiga.”

„A piļsātā?”

„Kod zemnīki vīns ūtram zoga pūdus, as dūmōju: zámá zámi zūg, i maņ beja smīklys. Taipaṭ cylvāks, kas gribāja zōbokus trejim godim, nazynōja, ka vairs dzeivōs navys trejs godi, a tik trejs dīnys.”

Kod kolps vysu tai beja izstōstiejš, muižys kungs palyka dūmeigs. „Kas tu esi?” jys gribāja vaicōṭ, a kolps pōrzameja i kai eņgelš aizlidōja iz dabasim.

Nu M. B. vactāva stōstim

Trejs mōsenis

I

Tys beja daudz-daudz godu atpakaļ. Tūlaik saulá beja spūdrōka; leiti leja syltōki; augli i radiejumi auga vasalōki i styprōki. Tymūs laikūs zīmys nabeja tik soltys i nadarāja nikaida ļaunuma ni kūkim, ni pučeitom, ni radiejumim. Meži beja pylni jautruma i dzeivis. Myusys ļusteigi skraidāja ap kūkim. Bitš lūžņoja pa zīdenim, syukdamys madu; putyni jautri dzīdōja; ryuceitš burbuļoja, zolá auga taida zalá i meiksta. Kūki jauki i klusi šalčá, tūs saknis vylka nu zámis volgonumu; zīdi dává smōrdu i skaistumu.

Tymūs senejūs laikus pi Baltejis jyurys dzeivōja vīns tureigs saiminiks, vōrdá Latviš. Jam beja sīva Doba. Obi jī beja vyduska auguma, dīsgon jautri i spieceigi veči. Dīvs jīm dává trejs maitys. Vacōkai maitai beja vōrds Vidzemá, videjai Kurzemá, a jaunōkū saucá par Latgali. Mōtá Doba vysys trejs maitinis stypri mīļoja i pyulājās jōm irunōt dzeivōt sadereigi, mīļōt Dīvu i tyvōkū.

Vysys trejs maitinis beja skaistys, tymši-zylom acim, dzaltonim kuplym motim. Divi vacōkōs maitys dzeivōja kaimiņūs, tikai jaunōkai mōsenái, Latgalái, mōtá Doba lyka dzeivōt tōļōk. Jōs tyvōkō kaiminá beja Krīvu-zámá. Vacōkijom mōseņom dzeivōjās dīsgon labi, jōs beja pōrtykušys, dzeivōja bez tryukuma. Pavysam cytaiž beja jaunōkai mōsai, Latgalái. Jei dzeivōja nabadzeigi, gryutūs dzeivis apstōklūs: jai beja jōciš vysaidus tryukumus. Na ņaizi jei taisājās braukť iz sovom vacōkijom mōsom, lyugť tōs it jai paleigā, izvīlkt jōs mozūs bierneņus nu nabadzeibys, paleidzāt tūs apkūpt i apmōcāt. Bet nūbraukť jei iz sovom mōsom tikai navarāja.

Zirdzenš beja mozs, rotim sadribiejuši skrytuli i ceļš beja dubļains i gars. Vajdzāja braukť par nasaradzamīm Viļakys i Bolvu

mežim. Kod jaunōkō mōsa Latgalá ilgōjās pec sovom vacōkōm mōsom, tymā laikā vacōkōs par jū pavysam aizmiersa. Jōs dzeivōja bogotys, audzāja dālus i maitys, mōcāja tūs školōs par doktorim, inženerim, advokatim itt. A Latgalái sovi bārni beja jōmōca mōjōs: nikaidu školu jai nabeja. Vīneigō lyugšonu grōmota beja. Tymā grōmotā jei mōcāja sovus bārnus vysaidom pasaulá gudreibom, tymā i Dīvu lyudzā. Sapleisa tei vīneigō grōmota.

— «Kur ta niu būs jimt̄ jaunu? — bādōjās Latgalá.

— Nav tipografeju, nav dālu, kuri mōcātu rakstāt i drukōt jaunys grōmotys...».

Nabeja školu, kur Latgalis bārni varātu mōcātis dzymtā volūdā. Dažuraiz Latgalá gon pyulājās itaisāt taidu školu, bet jōs kaimini tō naatlōvā. Jī spīdā, lai Latgalis bārni mōcōs svešā volūdā. Laikam jī prōtōja, ka ar laiku Latgalá pīrasš pi svešys volūdys, i pavysam aizmiersš sovu dzymtū volūdu. Laikam tō nazynōja patš Krīvu-zāmis saiminīks. Jys gon nabytu ļōvš sovim kolpim maldynōt nabogū Latgali. Tai pagōja daudzi godu, i Latgalái beja jōmōca sovus bārnus nu vacōs, sapleisušōs grōmotys...

II

Ŗaizi, vālā vokorā, pi Latgalis lyudzās pōrgulāt žyds Joselš. Latgalá lai gon dzeivōja nabadzeigi, tūmār nikod naatsacāja celāveirim nakts mōju. Bārni nagribāja žydu pijimt̄. Bet mōtā jīm soka: «Laidit, bārni, lai pōrguļ židenš. Kas ta i jūs apžālōš»... Kod židenš īgōja ustobā, Latgalá pazyna, ka tá tyspať Joselš, kurs pi muižys kunga agrōk turāja paktu. Pi vakariņom Latgalá Joselám pastōstāja vysys sovys bādys i tryukumus. Storp cytu, jei ari pastōstāja, ka jai ir vīneigō pōtoru grōmota, bet i tei sapleisusā, tai ka nav nu kō mōcāt̄ bārnus. Joselš drusku pagrūzāja golvu, pōrvylka ar rūku par bōrdu i, gribādams apmīrynōt Latgali, īsōcā tai runōt:

«Saiminice - gaspažine, nabādoj par veļti... Es tevim īkš nōkuše gode atvesse jaune grōmote un viss bus labi»... Joselš saprota, ka tā bȳš lobs gešefts. I patiši, nōkušā godā Joselš atvādā Latgalái jaunu pōtoru grōmotu. «Voi zini kū,» — jautri aizklīdzā Joselš, «kū es apsulije, tū i izpildije», — i pa klusenām dagōjš pi Latgalis, išveikstāja jai, ka šys itū grōmotu nūdrukōjš aiz «granicys» i pōrdūd par lātu moksū — 2 r. 95 kapeikom. — «Labi, Joseļ,» — atbildāja Latgalá, — «lai Dīvs tāv aizmoksoj par tovom pyuļom». «Niu, niu,» — pagiva Joselš, — «lyudz tikai Dive un moksoj maņ naude, tad Diws moksōs ari tev»... Latgalá pajámá nu Joselá jaunū grōmotu, a vacū, aptynusá ar lynu lakateni, nūlyka skreinis dybynā. Lai pagōja daudzi godu, a Latgalá pa vacam mōcāja sovus bārnus nu jaunōs pōtoru grōmotys, lai gon šymā grōmotā daudzejū vōrdu navarāja saprašť. Rádzādama, ka nasagaidāť dzymtijā volūdā školu i tykusá breiva nu kungu reju kuļšonys, Latgalá syutāja sovus bārnus: «Ájtá, bierneni, iz školom,» nūzapyusdama jei sacāja: — «kaidys ir, taidōs i mōcītās. Gryuši jiusim bȳš saprašť mōceibu svešā volūdā, tūmār vys jau gudrōki bȳsit, kai pavysam namōceiti... As pīminu, jiusu vacōmōtá, Doba, sacāja: zineibā ir mȳsu monts, i montā spāks!»... Latgalis dāly saprota mōtis vōrdus i laidās iz školom. Gryuši jīm beja mōcātis, gryuši beja saprašť svešū volūdu. Bet vāļ gryutōk beja pōrdzeivōť. Nabadzeiba i tryukums ni iz breiža jūs naatstōja. Nabeja jīm naudys, nabeja bogoteibys. Vacōkī Latgalis bārne ari beja nabogi. Jī gōja par kolpim, dīnāja svešim ļaudim, i gryuši nūpeļneitū kapeiceni syutāja iz školu sovim jaunōkīm brōlim. Gryuta beja vacōkū brōļu dzeivá. Na vīglōk beja jaunōkīm brōlim. Jīm moz beja tōs ar svīdrim i osorom aplaisteitōs vacōkū brōļu naudenis. Dyžan dōrga pōrdzeivōšona bogotijā Krīvu-zámis piļsātá, dōrgys školys, kur mōcājās Latgalis bārne. Tō deļ jaunōkīm brōlim

vajdzāja pyulātis pošim tū nūpeļnāt i tymāpaļ laikā steigtis sasnāgt augstōkū izgleiteibu...

III

Beja naizsokama prīca Latgalis mōtái, kod jei sagaidāja sovu izgleitōtū dali, atbraucūt nu Pīterburgys. Jei apkampa jū, pīspīdá pi sovom izkoltušōm kryutim, bučōja jū, i prīcys osorys jai byra nu acim. «Mīlū bierneņ,» — jei sacāja, «cik asmu tagad laimeiga, kod munys acš īraudzāja tevi izaugušu lelu i kod tu sasniedzi tū, pec kō as dīnu i nakti ilgojūs... Lai žieleigīs Dīvs tevi svietej!.. Strōdoj tagad, mīlū bierneņ, mōci sovus mozōkūs brōļus. Napamāt jūs šymā tymsijā bezdibeni!.. Redzi patš, ka as jau vaca. Munys sastrōdōtōs rūkys naspiej vairs strōdōt; tōs steivys nu kungu reju kuļšonys... Iz tevīm, munu mīlū dielen, as līku vysys cereibys. As zynu, ka tu naaizmierssi munu vōrdu, i cik spādams, pyuleisīs vāšļ sovus brōļus iz lobōku dzeivi, dūsi jīm lobus padūmus, mōceisi jūs mīļōt tyvōkū i nadarēt cytim tō, kas pošam napateik... I, dielen, as... as laikam, dreīži nūmieršu. Tod tu nūbrauļ iz Reigu. Tī bogotys dzeivoj tovys çocis. Jōs, sovvaļneicys, tagad i ticeibu cytu tur... Bet niu jau nikō napadarēt... Ka as bītu styprōka, as pošā ar tevīm nūbrauktu i pabōrtu jōs par cīsirdeibu. Jōs, bogotys bīdamys, pavysam par mani aizmierša, nagryb vairs pīzeiļ, ka as jūs eistō mōsa... To, dielen, tu nūbrauļ i pastōsti jōm par vysu. Jōs bīš sabraukušys Reigā, zineibu komisejī, i runōš par vysaidom dareišonom. Pastōsti, ka jōs aizmierša par sovu trešū mōsu — Latgali... Laikam, jōs kū nabejš tāv īdūš, kod izzynōš par mīsu gryutū dzeivi. Kas to, ka mās palykom navīnys ticeibys, kai bejom agrōk, ticeiba mīsu navar škiert... Laikam, jūs liktinš taidš beja... Vōcīši jōs nūvādā nu taisneibys celā, ar spāku pīškeira pi svešys ticeibys. As, dielen, labi zynu, kas tī taidi vōcīši, i munys mōsys dreīži tū izzynōš...» Dāls

klausāja mōtis vōrdus i slaucāja gaudys osorys. Vāļ ar lelōku mīleibu jam aizadaġa sirdš iz sovu Dzimtini. I jys nūzvārynōja sevi kolpōt sovai Dzimtinái, aizstōvāt tū, mūdynōt sovus tymsūs brōļus iz gaismu i zineibu. Jys tivleņ stōjās pi dorba, sōcá stōstāt sovim mozōkīm brōlim par pasaulá gudreibom, par vysu tū, kaidus lelus breinumus dora zineiba.

IV

Nōkušu vosor Latgalis dāls nūbraucá iz tū bogotū Reigu, par kuru jam mōtá beja stōstiejusá. I patiši, jys tá atroda sabraukušus Vidzemis i Kurzemis dālus. I kaidš jīm beja breinums, kod jī izdzierdá Latgalis dālu runojūt gondreiž taidā paļ volūdā, kai jī runoj! Gondreiž vysim sazalasiejušim pazarōdāja acīs prīcys osorys, kod Latgalis dāls īsōcá jīm stōstāt par jūs čoci Latgali, kuru daži nu jīm aizmiersa, a daži pavysam nazynōja. Ar lelu uzmaneibu tī Vidzemis i Kurzemis dāly klausājās, cik daudzi gryutumū pōrcitá jūs čocá Latgalá, cik jai gryuši beja audzynōt sovus mozūs bierneņus, cik gryuši beja jōkaroj ar timseibu... Pec ilgom sarunom jī aicynōja Latgalis dālu sāstīs pi jūs maļteitis, pavadāt laiku aiz kūpeiga golda. Lājās daudzi soldonu runu aiz tō golda, daudzi kū mōsāni vīns ūtram stōstāja par pagōjušim godim, par tagadejū i nōkušū dzeivi. Vysi tī bejuši brōli sūlājās vairs naaizmieršt sovū vōrgū čoci Latgali, vysi apzajámá snāgļ tai paleigu, syutāt sovus dālus jai tolkā i paleidzāt apkūpt aizaugušōs, naizstrōdōtōs dryvys. Bet daži Vidzemis i Kurzemis dāly, kuri nabeja tūlaik Reigā i nikō nadzierdāja par čoci, tī i šū boltu dīnu nikō par jū nazyna. I šudiņ vāļ jī Latgalis dālus sauc par nazkaidim leišim voi pūlim.

Goršānu Alioizs,

Viļaka,

24.oktobrī 1913.godā.